ב"ה

לקוטי שיחות ח"ל חיי שרה א

סיכום השיחה

(מבוסס על אוצר לקוטי שיחות)

מקור 1:

אודות מעשה קניית מערת המכפלה המובא בתחילת פרשתנו, איתא בפרקי דרבי אליעזר:

"[אַבְרָהָם] אָמַר לִבְנֵי יְבוּס [שֶׁחִתִּיִּים הָיוּ] לִקְנוֹת מֵהֶם אֶת מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה .. וְלֹא קִבְּלוּ הָאֲנָשִׁים. ...אָמְרוּ לוֹ אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁהַקב"ה עָתִיד לִתֵּן לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶת כָּל הָאָרְצוֹת הָאֵל, כְּרֹת עִמָּנוּ שְׁבוּעָה, שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל יוֹרְשִׁים אֶת עִיר יְבוּס כִּי אִם בִּרְצוֹנָם שֶׁל בְּנֵי יְבוּס. ...וְקָנָה אֶת מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה בְּמֶכֶר זָהָב וּבִכְתַב עוֹלָם לַאֲחֻזַּת עוֹלָם. ...מָה עָשׂוּ אַנְשֵׁי יְבוּס, עָשׂוּ צְלָמִים שֶׁל נְחשֶׁת וְהֶעֱמִידוּ אוֹתָן בִּרְחוֹב הָעִיר וְכָתְבוּ עֲלֵיהֶם שְׁבוּעַת אַבְרָהָם.

"וּכְשֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ רָצוּ לִכְנֹס בָּעִיר הַיְבוּסִי, וְלֹא הָיוּ יְכוֹלִין לִכָּנֵס מִפְּנֵי אוֹת בְּרִית שְׁבוּעַת אַבְרָהָם. ...וּכְשֶׁמָּלַךְ דָּוִד וְרָצָה לִכָּנֵס בָּעִיר הַיְבוּסִי לֹא הִנִּיחוּ אוֹתוֹ. ...אָמְרוּ לוֹ אֵין אַתָּה יָכוֹל לִכָּנֵס בָּעִיר הַיְבוּסִי עַד שֶׁתְּסִיר כָּל הַצְּלָמִים הַלָּלוּ שֶׁכָּתוּב עֲלֵיהֶם אוֹת שְׁבוּעַת אַבְרָהָם. ...אָמַר דָּוִד לַאֲנָשָׁיו, כָּל מִי שֶׁיַּעֲלֶה בָּרִאשׁוֹנָה וְיָסִיר אֶת הַצְּלָמִים הַלָּלוּ שֶׁכָּתוּב עֲלֵיהֶם אוֹת בְּרִית שְׁבוּעַת אַבְרָהָם, יִהְיֶה לְרֹאשׁ. וְעָלָה בָּרִאשׁוֹנָה יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה, וַיְהִי לְרֹאשׁ. ...וְאַחַר כָּךְ קָנָה אֶת עִיר הַיְבוּסִי לְיִשְׂרָאֵל בִּכְתַב עוֹלָם לַאֲחֻזַּת עוֹלָם".

מקור 2:

צריך ביאור:

(א) כיצד הסכים אברהם לכרות עם בני חת ברית־שבועה המנוגדת להבטחת הקב״ה אליו בפרשת לך־לך "כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֲךָ עַד עוֹלָם"?
הדבר עומד גם נגד כריתת ברית הקב"ה לאברהם, שנעשתה לפני עשרות שנים, כמובא בפרשת לך־לך: " בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת".

(ב) איך הותר לדוד המלך לעבור על שבועה זו וללכוד את העיר (דבר שבני ישראל נמנעו ממנו מעת כיבוש יהושע כמובא בספרי ש"יכולים היו אבל אינם רשאים")?

(ג) אם הדבר אכן הותר, מדוע הוצרך דוד המלך לשוב ולקנותה לאחר מכן?

מקור 3:

כדי להשיב על כך יש להבין תחילה את דברי אברהם לבני חת (שקדמו לשבועה זו) אודות מערת המכפלה, כמתואר בדברי חז״ל: "גר ותושב אנכי עמכם - אם תרצו הריני גר ואם לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין, שאמר לי הקב״ה לזרעך אתן את הארץ הזאת״ –

וגם כאן יש לשאול:
(א) מאחר שאברהם היה יכול ליטול את הארץ מן הדין, מדוע מוכן היה לשלם בכסף מלא תמורת מערת המכפלה? (ב) מדברי אברהם משמע שזכותו של אברהם ליטול את הארץ תלויה ברצונם או אי־רצונם של בני חת - כיצד ייתכן הדבר?

מקור 4:

והביאור בזה:
בעלותם של בני ישראל על ארץ ישראל מתחלקת לשני סוגים - בעלות כללית של כלל ישראל (שנפעלה ע"י כיבוש הארץ ביד יהושע), ובעלות פרטית של אחד ואחד על חלקו השייך לו (שנפעלה עי"ז שכל אחד התיישב והחזיק בחלקו בארץ הקודש).

מקור 5:
שני עניינים אלו אינם תלויים בהכרח זה בזה:
ייתכן מצב של בעלות כללית ללא בעלות פרטית, כמו בעלות המלך על ארצו שאינה שוללת את בעלותו הפרטית של כל אחד מבני המדינה על רכושו הפרטי;
וכן תיתכן בעלות פרטית ללא בעלות כללית, כמו בימים שלאחר חורבן בית ראשון, כאשר הבעלות הכללית של ישראל על הארץ התבטלה, אבל בעלות היחידים על קרקעותיהם נשארה בתוקפה.

מקור 6:
וזהו שאמר אברהם לבני חת:
"אם תרצו הריני גר" - אין בכוונתי לכבוש עתה את הארץ כולה ולקבל בעלות כללית עליה, אלא לקבל בעלות פרטית על מערת המכפלה בלבד;
"ואם לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין" - אם לא תסכימו לתת לי בעלות פרטית על מערת המכפלה, ובכך תכריחו אותי לקבור את אשתי במקום אחר מאשר ליד חוה - שהיא צלע מצלעותיו של אדם, יציר כפיו של הקב"ה –יהיה בכך משום הוכחה עבורי שהגיע זמני לממש את בעלותי הכללית על ארץ ישראל ויהיה עלי לכבוש אותה מידיכם, אתנהג כ"תושב" ואטול את חלקי מן הדין.

נספח - מקור 7:
כעת מובן מדוע רש"י הזכיר בהקשר לאופציה "אהיה תושב" את הפסוק "לזרעך אתן את הארץ הזאת", המדבר על בעלותה הכללית של ארץ ישראל, בלי קשר לבעלות פרטית.

כמו כן, יש לומר שההבטחה לאברהם על־דבר הבעלות הכללית דארץ ישראל היא לאברהם בתור ראש האומה (כלל ישראל), ולכן בפסוקים המדברים על כך נאמר רק "לזרעך אתן";
בעוד ההבטחה בנוגע להבעלות הפרטית - היא לאברהם בתור ה"אב" של כל אחד ואחד מישראל באופן פרטי, כתוארו "אברהם אבינו", ולכן בפסוקים המדברים על כך נאמר "לך ולזרעך אתן" – להדגיש שהבעלות הפרטית הלזו מגיעה כירושה בין אב לבן, עד עולם.

מקור 8:
לאור דברים אלה תתבאר גם שבועתו של אברהם לבני חת אודות עיר יבוס: אברהם לא ויתר לבני חת על הבעלות הכללית במקום, שכן בעלות זו בכל ארץ ישראל שייכת רק לעם ישראל ואין לשאר האומות חלק בה, אלא על הבעלות הפרטית בלבד, שבתנאים מסוימים יכולה להימסר גם לשאר האומות.

וכעת מובנת בקשת בני חת: כשם שהם מסכימים למסור הבעלות הפרטית של מערת המכפלה לאברהם, כך עליו להסכים – "מדה כנגד מדה" – שהם ישמרו בעלותם הפרטית על עיר היבוסי.

מקור 9:
מעתה מתבאר גם מדוע לא נמנע דוד ללכוד את עיר יבוס לצורך הקמת בית המקדש במקום, אף ששבועתו של אברהם היתה עדיין בתוקפה - שכן מדובר היה בלקיחה לצורך כלל ישראל כולו, במסגרת הבעלות הכללית על הארץ שלא נכללה מלכתחילה בשבועתו של אברהם. דוד המלך היה רשאי להוציא אותם מן המקום בזה כשם שמלך רשאי להוציא אדם פרטי מארצו הפרטית – [בתשלום כמובן] – עבור פרויקט כללי השייך לכללות העם.

ולכן, בשעה שבני היבוס התנגדו וטענו שהבעלות הכללית שייכת גם להם מכוח השבועה, דוד המלך היה רשאי להלחם עמהם וללכוד העיר כדי לבנות בית המקדש שהוא פרויקט כללי. ולכן ביקש שיסירו הגלולים שעליהם היתה השבועה, מכיון שהם השתמשו שלא כדין בשבועה זו – הכוללת רק את הבעלות הפרטית.

ואף־על־פי־כן, מאחר שסוף־סוף השבועה על הבעלות הפרטית לא בטלה, אף שדוד המלך היה רשאי להוציא אותם מכח הבעלות הכללית עבור מצרך כללי וכנ"ל, בכל זאת, כדי לצאת ידי השבועה קנה דוד המלך לאחר מכן את המקום לבני ישראל בכתב עולם לאחוזת עולם!
(מסופר בפרקי דרבי אליעזר שם שדוד המלך גבה כסף מכל שבט ושבט עבור קנייה זו – וי"ל שעשה זאת כדי שיהיה לכל ישראל בעלות פרטית על מקום במקדש ועל עיר ירושלים, בנוסף לבעלות הכללית שיש להם מזמן כיבוש יהושע על כללות ארץ ישראל!).